

MADENİ ESERLERDEN BİR GRUP GÜMÜŞ KAP*

Gül TUNÇEL*

ÖZET

Osmanlı Maden Sanatı, Selçuklu geleneklerini devam ettirmek yanı sıra birçok yenilikleri de bünyesinde barındırır. Osmanlı İmparatorluğu'nun bütün sanat dalları gibi zirveye ulaşan madeni eserleri arasında yer alan, gümüş buhurdanlar, kap türü, form, teknik ve süsleme özellikleri bakımından pek çok zenginlik sunar. Bunlar arasında yer alan İstanbul Türk ve İslâm Eserleri Müzesi koleksiyonuna ait gümüş malzemeden oluşan dört adet buhurdan, fiziki ve süsleyici özellikleri ayrıntılarıyla tanıtarak çeşitli bakımlardan karşılaştırma ve değerlendirmelerle tanıtılmış ve Türk maden sanatı içindeki konumu aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Maden Sanatı, Türk El Sanatları, İstanbul Türk ve İslâm Eserleri Müzesi, buhurdan, gümüş.

A GROUP SILVER PLATE OF METALWORKS

ABSTRACT

Besides Ottoman Metallic Art continues the traditions of Seldjuk Sultanate it keeps many changes within. Like all of the art branches of the Ottoman Empire metallic art works like silver cencers show lots of variety in form, techics and beautification. In this case four silver cencers which belong to the collection of Turkish and Islamic Art Works Museum in İstanbul are tried to be established, compared and assessed. In this connection, it's been tried to show silver cencer's place in Turkish Metallic Art.

Keywords: Metallic Art, Turkish Handcrafts, Turkish and Islamic Art Works Museum in İstanbul, censer, silver.

Türk El Sanatları arasında önemli bir grup oluşturan madeni eserler, ait oldukları devrin karakteristik form ve süsleme özelliklerini günümüze aktarır. Osmanlı Döneminde¹ zirveye ulaştığını gördüğümüz çeşitli form ve bezemeye sahip buhurdanlar² Sanat Tarihi bakımından da

*Türk Maden Sanatı ile ilgili çalışmamız, Gazi Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma Projeleri (B.A.P.) tarafından 05/2003-22 Kodlu projemiz kapsamında desteklenmiştir.

* Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, elmek: tuncel57@yahoo.com.tr

¹ Osmanlıların İslâm Maden Sanatına katkıları hakkında bkz., Ü. Erginsoy, "Türklerin İslâm Maden Sanatına Katkıları, Turkish Contributions to the Art of Islamic Metalwork", **İslâm Sanatında Türkler, The Turkish Contribution to İslamic Arts**, İstanbul 1976, s.180-204 (s.190, 203). Osmanlı Döneminde başlıca maden işleme merkezlerinin Erzincan, Konya, Sivas, Tokat, Diyarbakır, Bursa, Edirne olduğu hakkında bkz., E. Yücel, "Türk İslâm Eserleri Müzesi", **Sanat Dünyamız**, Yıl 7, S. 20 (Eylül 1980), İstanbul 1980, s.25-30 (s.29); ayrıca M. Z. Kuşoğlu, "İbrikler", **İgi** (Yaz 1992), Yıl 27, S.70, İstanbul 1992, s.12-15, s.14'de ayrıca Siirt, Kayseri, Gaziantep, Çorum ve Denizli'den de bahsedilmektedir.

² Buhurandanlar hakkında bkz., M. Z. Kuşoğlu, **Resimli Ansiklopedik Kuyumculuk ve Maden Terimleri Sözlüğü**, İstanbul 2006, s.43; buhurdanlarda yakılan buhur arasında, Himena ağacından çıkarılan güzel kokulu reçine anlamına gelen amber için bkz., N. İslimyeli, **Sanat Terimleri Ansiklopedisi, C.1**, Ankara 1973, s. 31; Misk türü ceylanın karın derisi altından çıkarılan güzel kokulu bir madde halindeki buhur hakkında bkz., İslimyeli, **a.g.e., C.2**,

değerli birer eser niteliğindedir. Ancak madeni eserlerin bir bölümünün zamanla eritilerek başka formlara dönüştüğü bilinmektedir; fakat aslında bilinçli bir şekilde korunması gerektiği gibi sanat değerlerinin de ortaya çıkarılması önem taşımaktadır. Bu amaçla İstanbul Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Koleksiyonu'na ait teşhirdeki dört adet gümüş³ buhurdan⁴, form ve bezeme özellikleri bakımından ayrıntılarıyla incelenmiş, fotoğrafları çekilerek ve ölçüleri alınarak belgelenmiş⁵; karşılaştırma ve değerlendirmelerle sanat değerleri gün ışığına çıkarılmaya çalışılmıştır⁶.

Buhurdanların birinde⁷ (B.1)⁸, ateşlik ağzı, ince kenarlı halka şeklindedir. Bir kısmı kesik küre şeklindeki iki parçanın, açık kısımlarının birbirinin üstüne gelecek şekilde yerleştirilmesiyle, gövde ve kapak meydana gelmiştir (Fotoğraf: 1). Kapağın tepesindeki profil kademesinden itibaren ortası bilezik gibi çıkıntı yapan silindirik görünüşlü tutamak, zirvede kürevi göbekli, kabartma çiçek motifi ile taçlanmıştır. Kaide, gövde bağlantısından aşağı doğru hafifçe genişleyerek, kesik koni biçimini almış, dışa bombeli bir yüzeyle, kenarlı bir tabla üzerine halka biçiminde bir taban ortaya çıkararak oturmuştur. Ateşlikte, gövde yüzeyine eşit aralıklarla yerleştirilen üç adet ayak, uçları kaba dönük "C" görünüşündeki bir profilden başlayıp, kavisle aşağı yönelerek "C-S" biçimi bir kıvrımla tablanın kenar bordürüne yakın bir konumda tutturulmuştur (Fotoğraf: 2).

Eserin ateşlik, kapak ve tabla yüzeyinde, ajur ve kazıma tekniği ile yapılmış bezemeye yer verilmiştir. Kapağın zirvedeki göbeğe yakın bölümü, düşey konumla yan yana sıralanmış çubuklarla, kabı çepeçevre dolanan süs kuşağı oluşturacak şekilde ajurlanmıştır. Bu bölümün altındaki bombeli, geniş kapak yüzeyinde, benzer kompozisyon şeması üç kez tekrarlanmıştır. Burada düşey doğrultulu, birbirine paralel çizgilerle bezeli enli bir bordürle büyük bir bölümü çerçevelenen, daire şeklindeki göbeğin üst kısmı, birleşme yerine üç damla motifi yerleştirilen birbirine yönelmiş "C" biçimi motif ile iki taraftan kuşatılmıştır. Adeta stilize yarım çiçek görüntüsü motifle ajurlu bezeme yapılmıştır. Kapağın tamamını kaplayan, benzer görünüşteki bu üç kompozisyon, alt ve üstten üçer damla motifi ile sınırlanan "ı" görünüşündeki şema ile birbirinden ayrılmıştır (Fotoğraf: 3).

Ateşlik bölümünde kazıma tekniği ile işlenmiş bezeme, kapaktaki ajurlu süsleme ile büyük paralellik göstermektedir. Stilize yarım çiçek biçimindeki üç adet bitkisel tasviri, kapaktan farklı

s.549; ayrıca Doğu ve Güney Asya'da tropikal bölgelerde yetişen, güzel kokulu Öd ağacı dallarının hoş kokusu için yakılması geleneği hakkında bkz., İslimiyeli, **a.g.e.**, C.2, Ankara 1976, s.621).

³ Gümüş madeninin Anadolu'da Canca olarak bilinen Gümüşhane ile Gerger, İnegöl, Nif, Keban, Ergani, Akdağ, Espiye, Bozkır, Bereketli, Gümüşhacıköy, Sirvan ve Balya; Trakya ve Balkanlar'da ise Pravişte, Taşöz, Birin, Demirhisar, Hasköy, Trepçe, Morevik, Novobırda, Rudnik Zaplana, Sas, Srebrenica, Zirniçe, Kratova, Üsküb, Koçana, Sidrekapsi, Berkofça, Lofça ve Alasonya'da çıkarılmaları hakkında bkz., M. Altunbay, "Klasik Dönemde Osmanlı'da Madencilik", **Türkler**, C.10, Ankara 2002, 791-801 (s.796); ayrıca bkz., Ahmet Refik, **Osmanlı Devrinde Türkiye Madenleri (967-1200)**, İstanbul 1931; O. Belli- İ. G. Kayaoğlu, **Trabzon'da Türk Bakırcılık Sanatının Tarihsel Gelişimi (The Historical Development of Coppersmithing in Trabzon)**, İstanbul 2002, s.2.

⁴ Çeşitli madenlerden yapılan buhurdanların şamdan şeklinde olanlarına "micmer" denilmesi ve micmerlerde, amber veya hoş kokulu ağaç tozlarının yoğrulması sonucu yapılan mum şeklindeki çubukların yakılması ile ilgili bkz., M. Z. Kuşoğlu, "Milletlerin ve Dinlerin Ortak Mirası, Buhurandanlar", **İlgi**, S.113 (40. Yıl Özel Sayısı), İstanbul 2006, s.21-23 (s.23); ayrıca kapalı mekânların daha güzel kokmasını sağlamak için buhurdanların açık havada yakılmasının bir faydasız, boş bir çaba olduğuna dair "Ok Meydanında buhur yakmak" sözü hakkında bkz., Kuşoğlu, **a.g.m.**, s.23; buhurdanların, her dönemde evler ve camilerde kullanılması ile ilgili bkz., Anonim, **Metalwork and Jewellery, Woodwork**, (basım yeri ve yılı yok), s.21.

⁵ İstanbul Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Koleksiyonu'ndaki dört adet buhurdan, bu makalede B.1, B.2, B.3, B.4 şeklinde kodlanarak belirtilmiştir.

⁶ Eserlerin fotoğraf çekimleri ve ölçülerinin alınmasında yakın ilgi ve desteğini esirgemeyen Madeni Eserler Seksiyon şefi sayın Alev Özay'a teşekkür borçluyum.

⁷ Envanter Numarası:12

⁸ Eserin ölçüleri: Yükseklik 22,5cm.;Tabla çapı 22 cm.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/1 Winter 2011

olarak, iki sıra halinde yerleştirilmiş dörder adet stilize yaprak motifi birbirinden ayırır (Fotoğraf: 4).

Bezeme, ayrıca kaidenin tabla üzerine oturduğu bombeli yüzeyde de görülmektedir. Burada, iki kenarı ince birer profille sınırlandırılan süs kuşağında, birbirine bitişik yarım daire şeklindeki bölümler, stilize çiçek motifleri kazınarak yeknesak bir kompozisyon oluşturmuştur. Buhurdanın oturduğu tablanın çıkıntılı kenarı, kazınarak belirginleştirilen, birbiri üzerine bindirilmiş stilize yaprak motifleri ile bezelidir.

Buhurdanlardan ikincisinde⁹ (B.2)¹⁰ ateşlik, kazıma çizgilerle birbirinden ayrılmış dışa bombeli, üç bölümün birleşmesi ile oluşmuştur¹¹. Form itibariyle ateşliğe benzeyen kapak bölümü, biraz daha yüksektir ve yukarıdan aşağıya doğru uzanan içbükey şeritlerle birbirine bağlanmıştır. Kapağın yukarı kısmı makara biçiminde yükselir ve üstteki daire şeklindeki yüzeyi çiçek motifi şeklinde ajurlanmıştır (Fotoğraf: 5).

Ateşlikte, bombeli gövde yüzeylerinin birleştiği yerden başlayan üç adet ayak, “S” görünüşünde bir kavis çizerek aşağı yönelir. Yüzeyi dilimli ayakların tablaya basan kısımları yayvanlaştırılarak birer mızrak ucu şeklinde yapılmış ve ortalarından perçinlenerek tepsiye monte edilmiştir. Buhurdanın oturduğu düz satırlı, dairevi tabla geniş kenarlıdır (Fotoğraf: 6).

Eserde bezeme, sadece kapak yüzeyindedir. Burada, silindirik ince bir profille konturlanan, birbirine teğet konumlu çember şeklindeki bölümlerin içi, ajurla yapılmış dört, beş ve altı yapraklı stilize iri çiçek tasvirleri ile dekoratif hale getirilmiştir (Fotoğraf: 7). Buhurdan tablası üzerinde “*Şehzade Sultan Mehmed Han sene 1110*” (M.1698) yazısı kayıtlıdır¹².

Bir başka buhurdanın¹³ (B.3)¹⁴, ateşlik ve kapak bölümleri, yarım küre görünüşündeki iki parçanın birleşmesinden elde edilmiştir. Kapağın tepesindeki kubbe görünüşündeki kısım, üstten yarım silindirik ince bir profille sınırlandırdıktan sonra hafifçe yukarıya doğru genişleyerek, zirvede kürevi bir tutamakla nihayetlenir (Fotoğraf: 8). Her iki gövde parçası dıştan menteşe ile tutturulmuştur. Bağlantı yerinin altındaki ateşlik yüzeyine, yatay doğrultulu, yüzeyi kazıma çizgilerle hareketlendirilmiş silindirik sap yerleştirilmiştir (Fotoğraf: 9).

Ayak, gövde bağlantısından itibaren, kesik koni şeklindeki görünüşten sonra yaptığı kırılma ile taban çevresinde çıkıntı meydana getiren bir profille genişleyerek halka biçiminde bir taban oluşturur (Fotoğraf: 10).

Eserde, yalnız kapak kısmına yapılan süslemede, yüzeyi birbirine paralel kazıma çizgilerle hareketlendirilen palmet ve rumi motifleri, çevresindeki ince kıvrık dal ve yapraklarla belirtilmiştir. Ateşlik yüzeyinde, süsleyici unsur yoktur, ancak ağız bordürünün altında kazıma ile gerçekleştirilmiş “*Sultan Mehmed Han*” yazısı mevcuttur¹⁵ (Fotoğraf: 11).

Bir başka buhurdanın¹⁶ (B.4)¹⁷ ateşliğinde, halka biçiminde kenar teşkil eden ağızın altındaki gövde bölümü, yüzeyi dilimlere ayrılmış, baş aşağı armudi görünüşte olmakla birlikte,

⁹ Envanter Numarası: M.31.

¹⁰ Eserin Ölçüleri: Yükseklik 20 cm., Tabla çapı 26 cm.

¹¹ Kısa bir tanıtımı için bkz., A. Özey, “Maden Sanatı”, **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi**, İstanbul (tarihsiz), s. 303.

¹² H.950 (M.1543-44) senesinde ölen ve Kanuni'nin “*Şehzadeler Gözdesi*” dediği Şehzade Mehmed'in türbesine 1689 yılında vakfedildiği; türbeden 1 Nisan 1914 tarihinde İstanbul Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'ne taşınması hakkında bkz., Özey, **a.g.m.**, s.303

¹³ Envanter Numarası: 16

¹⁴ Eserin Ölçüleri: Yükseklik 17 cm.; Kaide çapı 11 cm.

¹⁵ Eserin, Sultan III. Mehmed (M.1595-1603) Türbesi'nde bulunmuş olması sebebiyle Sultanın yaşadığı döneme mal edilmesi ve türbeden 22 Nisan 1911 tarihinde müzeye nakli hakkında bkz., Özey, **a.g.m.**, s.303.

¹⁶ Envanter Numarası: 7

tepe kısmı kesilerek kaideye oturtulmuştur. Topaç görünüşlü tutamağın içbükey bir bilezikle tutturulduğu kapak da, yüzeyi dilimlenmiş armudi forma sahiptir. Kaide, gövdeye bitiştiği yerden itibaren içbükey bir kavisten sonra profilli bir kademeye genişleyerek, dilimli ve basık küre şeklini alır. Daha altı, kavisli kenarlarla aşağı doğru açılarak kalın kenarlı çember şeklinde bir taban oluşturur ve daha geniş çaplı bir tabanın göbeğine oturtulur (Fotoğraf: 12).

Eserin kapağında, zirveye, sivri uçlu iri yapraklardan meydana gelen bir göbek yerleştirilmiştir. Bunun altındaki dilimli yüzeylerin bombeli kısmı, bezemesiz ve ajurla işlenen kıvrık dal ve yaprakların alternasyonu şeklindedir. Üstteki daha kalın bir çift silme, sonra fisto frizi şeklinde bir etekle son bulur. Gövde, kapakla benzer görünüşe sahiptir. Ancak kapakta ajurlanan motifler, gövdede kabartılarak işlenmiştir. Gövde, altındaki içbükey görünüşlü düz yüzeyli bir bilezikle kaideye birleşir (Fotoğraf: 13).

Bunun altındaki içbükey yüzey, aralarına kazıma noktalar yerleştirilmiş, yan yana, dizi halinde, kavisli hatların birbirine birleştirilerek yürek benzeri bir motif oluşturduğu frizle süslenmiştir. Yürek gibi motiflerin yukarı da üçer dilimli birer stilize yaprak biçimindedir. Alta, eş büyüklükteki dilimli yüzeyler, gövde ile benzer şekilde, bezemesiz ve kabartma olarak işlenen kıvrık dal ve yaprakların nöbetleşe kompozisyonu şeklindedir. Daha alttaki pahlı yüzeye, “*cennet mekân firdevsi aşiyân es- Sultanet gâzi Abdülhâmit Hân-ı Sâni Hazretlerinin büyük kerimleri Zekiye Sultan tarafından ihda edilmiştir sene 1338*” ifadesi, harfler kazınarak yazılmıştır¹⁸ (Fotoğraf: 14). Kaideyi kuşatan tabla yüzeyine, iç içe bir dizi daireden çevreye doğru genişleyen düğüm motifi kazınarak işlenmiştir (Fotoğraf: 15).

Burada tanıtmaya çalıştığımız, İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi Koleksiyonu’na ait gümüş buhurdanlar form bakımından değişiklik göstermektedir. Birinde (B.3) gövde, yarım küre şeklindeki iki parçanın birleşmesinden ibarettir. Kapakla birlikte bütünleşmiş hali beyzi görünüştedir. Bir buhurdanda (B.2), ateşlik, çeyrek küreye benzer üç dilimin birleşmesinden meydana gelmiştir. Kapak bölümü de ateşliğe benzemekle birlikte, biraz daha yüksektir. Buhurdanlardan biri (B.1), kısmen kesilmiş eş büyüklükte iki kürenin, kesik bölümleri birbirini kapatacak şekilde üst üste yerleştirilmek suretiyle elde edilmiştir. Bir buhurdanda (B.4), ateşlik ve kapak, dilimli armudi forma sahiptir. Tabanları ile birbirine kavuşturulmuş bu parçalardan ateşliğin baş aşağı konumdaki tepe kısmı kesilerek ayak yerleştirilmiştir.

Buhurdanlar, ayakları bakımından merkezi tek ayaklı (B.3, B.4), yanlara doğru üç ayaklı (B.2) veya üç ayak yanı sıra merkezi bir ayağı da bulunanlar (B.1) olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Ayrıca bu eserlerden bir tanesinde (B.3) silindirik sap mevcuttur. Merkezi tek ayaklı buhurdanlardan (B.3, B.4), bir tanesinde (B.3) ayak, kesik koni şeklinde aşağı doğru genişler. Diğerinde (B.4), makara şeklindeki bir çift kademe ile basık küre biçimindeki kaideye geçiş sağlanmıştır. Yanlara doğru üç ayaklı eserde (B.2), bombeli gövde yüzeylerinin birleşme hattından başlayan ayaklar, “S” görünüşünde bir kavis çizer. Ayakların her biri mızrak ucu şeklindedir ve ortasından perçinlenerek tablaya monte edilmiştir. Merkezi bir ayak yanı sıra üç ayak da olan bir eserde (B.1), merkezdeki ayak, kesik koni şeklinde aşağı doğru genişleyerek, alta, basık yarım küre biçimindeki kaideye birleşir. Gövdenin alt yarısına eşit aralıklarla yerleştirilen üç ayak, “C-S” görünüşünde bir kavisle aşağıya yönelerek tabla yüzeyine monte edilmiştir.

Kaide, üç adet buhurdanda (B.1, B.2, B.4) geniş kenarlı bir tabla üzerinde yer alır. Tutamak, eserlerden birinde (B.2), tepesi ajurlu çiçek motifi şeklinde nihayetlenen silindirik görünüştedir. Bir buhurdanda (B.1), silindirik görünüşle birlikte, orta kısmı plastik bir şekilde

¹⁷ Eserin Ölçüleri: Yükseklik 33 cm.; Tabla çapı 28 cm.

¹⁸ Yazıyı okuma zahmetine katlanan sayın Doç. Dr. Abdülkadir Dündar’a teşekkürlerimi sunarım.

profilendirilerek tepesine iri bir çiçek motifi yerleştirilmiştir. Diğer iki eserde ise tepesi minik küreli baş aşağı kesik koni (B.3) ve baş aşağı topaç (B.4) görünüşündedir.

Yapım tekniği, buhurdanların ateşlik, kapak, kaide ve tablalarında dövme, üç ayak imalatında ise döküm şeklindedir. Bu elemanların her biri ayrı imal edildikten sonra, perçin¹⁹ ve lehim²⁰ kullanımı ile birbirine eklenerek eser ortaya çıkarılmıştır.

Bezeme, dört adet buhurdanda esasen kapak bölümünde yer almakta (B.1, B.2, B.3, B.4), fakat iki eserin (B.1, B.4) ateşlik, kaide ve tablasında da görülmektedir. Bitkisel bezeme, yoğun olarak işlenmekle beraber, zoomorfik ve geometrik motifler de mevcuttur. Başlıca bitkisel motifler, ince profillerle meydana getirilmiş helezoni veya “C-S” kıvrımlı dallar ve yapraklar (B.1) ile yıldızvari çiçekler (B.1), iri yapraklı stilize çiçekler (B.2), ince dal kıvrımları ve yapraklar (B.4) ile palmetlerdir (B.3). Geometrik bezeme unsurları, ajurlanmış birbirine paralel düşey hatlar (B.1), örgü (B.4) balık kılıcı frizleri (B.1) ve inci dizileri (B.4) yanı sıra “C” kıvrımlarıdır (B.1, B.2, B.3). Zoomorfik bezeme motifi rumiler, tek bir eserde (B.3) karşımıza çıkmaktadır. Eserlerin bezeme kompozisyonlarında farklı teknikler kullanılmıştır. Bir kısmında, kapak ajurlanarak, çember şeklinde kıvrık dallarla kuşatılan, ya iri stilize çiçekler (B.2), ya da palmet ve rumilerle (B.3, B.1) yapılmış bitkisel bezeme vardır; bu motiflerin yüzeyi ayrıca kazıma çizgilerle de işlenmiştir.

İki eserde (B.1, B.4) , kapak ve ateşlik formu gibi süsleme kompozisyonları da tekrarlanmıştır. Bu eserlerden birinde (B.4), gövde ve kapak, nöbetleşe bir sırayla, biri düz yüzeyli, diğeri bitkisel motiflerle süslenmiş bombeli dilimlerden oluşmaktadır. Diğer eserde (B.1), karşılıklı yerleştirilmiş ikişer “C” kıvrımı arasındaki bölümlere, aşırı derecede stilize edilmiş birer bitkisel motif yerleştirilmiştir. Her iki eserde de kapak motifleri ajurlanarak ortaya çıkarılmıştır. İki buhurdan kaidesinde (B.1, B.4) kazıma ile gerçekleştirilmiş bezeme mevcuttur. Bunlardan biri (B.1), tabla üzerine oturan bombeli yüzeydedir ve her iki kenardan ince birer silme ile kuşatılarak, yarım daire biçimli yüzeylere stilize çiçek motifleri kazınarak süslenmiştir. Diğerinde (B.4), daha yoğun bir bezeme vardır. Gövdenin hemen altındaki düz yüzeyli bölümden sonra, içbükey görünüşlü kuşak, kavisli çizgilerin birleştirilmesi sonucu meydana gelen yürek biçimindeki motiflerin kompozisyonu ile bezenmiştir. Üstten üçer dilimli stilize yapraklarla kuşatılan bu bezemede her bir bölüme kazıma noktalar işlenmiştir. Bu bölümün hemen altındaki dışbükey kaide yüzeyindeki dilimli bölümler, bezemesiz ve kabartma kıvrık dal ve yaprakların alternatif kompozisyonu ile süslenmiştir. Sadece bir adet buhurdan tablasında (B.4) bezeme mevcuttur. Burada, kazıma çizgilerle düğüm motifleri işlenerek yüzey doldurulmuştur. Bir eserin (B.1) tabla kenarında, kazıma çizgilerle işlenmiş stilize yaprak motiflerinin meydana getirdiği frizle süsleme gerçekleştirilmiştir.

Buhurdanlarda bezeme tekniği, dövme²¹ veya döküm²²-kabartma, ajur (delik işi-kesme)²³ ve kazımadır²⁴.

¹⁹ Birleştirme işleminde perçin kullanımı hakkında bkz., Ü. Erginsoy, **İslam Maden Sanatının Gelişimi**, İstanbul 1978, s.29; F. Eruz, **Konuşan Maden, Tombak ve Gümüş Madeni Eserler Koleksiyonu, Gilding Copper (Tombak) and Silver Metalwork Collection**, İstanbul 1993, s. 29.

²⁰ Lehim işlemi hakkında bkz., Erginsoy, **a.g.e.**, s.29; Eruz, **a.g.e.**, s.29; Ü. Erginsoy, “Maden Sanatı”, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, 2, İstanbul 1997, s. 1138-1147 (s.1140).

²¹ Dövme tekniği hakkında bkz., C.E. Arseven, **Les Arts Decoratifs Turcs**, İstanbul (1950 ?), s.120; Erginsoy, **a.g.e.**, s.18-25; M. Arlı, **Beypazarı'nda Dövme Bakırcılık**, Ankara 1984, s.29-42; İ.G. Kayaoğlu, “Bakır Kap Yapım Teknikleri, Dövme Tekniği”, **Folklor ve Etnoğrafya Araştırmaları I**, İstanbul 1984, s.215-219; N. Leotta, **Copperbeating a Living Tradition**, Ankara 1985; H. Ö. Barışta, **Türk El Sanatları**, Ankara 1998, s.94, 99; F. Eruz, **a.g.e.**, s.31, C.E. Arseven, **Türk Sanatı**, İstanbul 1970, s.239; M.Z. Kuşoğlu, “Dünden Bugüne Kakma Sanatımız, Kabartma, Çökertme”, **İlgi**, Yıl 21, No:48, İstanbul 1987, s.32-35; R. Ward, **Islamic Metalwork**, London 1993, s.33-35; Erginsoy, “Maden...”, s.1140.

Burada tanıtmaya çalıştığımız, İstanbul Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Koleksiyonundaki eserlerin usta adı²⁵ ve atölyeleri belli değildir²⁶. Ancak iki eser üzerinde tarihlendirmeye ışık tutacak bilgiler mevcuttur. Env. No. M.31 olan buhurdanın tepsisinde (B.2), “*Şehzade Sultan Mehmet Han Sene 1110*” (M. 1698) yazılı kitabe vardır²⁷ ve H. 950 (M. 1543-1544)’de ölen²⁸ Şehzade Mehmed’in türbesi için 1698 yılında yapıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca İstanbul Türk ve İslâm Eserleri Müzesi’ne, Sultan III. Mehmed Türbesi’nden getirilen Env. No:16 numaralı buhurdanın ateşliğinde (B.3), ağız profilinin altına “*Sultan Mehmed Han*” yazısı kazınmıştır²⁹. Bu eserin, Sultanın 1603 yılında ölümünden sonra türbesinde kullanılmak üzere yapıldığını düşünmekteyiz. Tarih kaydı bulunmayan diğer iki eserin de, paralel özellikleri göz önüne alındığında, hepsinin aynı yüzyıllara ait olabileceğini söyleyebiliriz.

²² Döküm tekniği hakkında bkz., Arseven, **Les Arts ...**, s.120-128; Erginsoy, **a.g.e.**, s.25-28; G. İnal, **Türk İslam Maden Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)**, (basım yeri ve yılı yok), s.3; Barışta, **a.g.e.**, s.95-97; Eruz, **a.g.e.**, s.27-29; Ward, **a.g.e.**, s.31-33; Erginsoy, “Maden ...”, s.1140.

²³ Ajur (delik işi – kesme) tekniği hakkında bkz., Arseven, **Les Arts ...**, s.129; İnal, **a.g.e.**, s.2-3; Arseven, **Türk Sanatı**, s. 239-240; Erginsoy, **a.g.e.**, s.37-39; Eruz, **a.g.e.**, s.33; Erginsoy, “Maden...”, s.1140.

²⁴ Kazıma tekniği hakkında bkz., Arseven, **Les Arts ...**, s.129; Erginsoy, **a.g.e.**, s.32-33; İnal, **a.g.e.**, s.3; Eruz, **a.g.e.**, s.31; Erginsoy, “Maden...”, s.1140.

²⁵ Sarayın 16.Yüzyıl sonlarına ait “*ehl-i hiref maaş*” defterleri kayıtlarına göre bu dönemde 55 kuyumcu ve 55 şâgird (çırak) çalıştığı, ancak Osmanlı dönemi madeni eserlerinin çok azında usta imzasının bulunmasından dolayı, hangi eseri kimin yaptığını belirlemenin imkânsızlığı hakkında bkz., Erginsoy, “Maden...”, İstanbul 1997, s.1146.

²⁶ Buhurdanların büyük bir kısmının saray ve çevresi tarafından camilere, türbelere vakfedilmek üzere ismarlandığı hakkında bkz., Erginsoy., **a.g.m.**, s.1146.

²⁷ Özay., **a.g.m.**, s.303.

²⁸ B. Acar, **Mufassal Osmanlı Şeceresi**, (İstanbul ?) 1996.

²⁹ A. Özay, **a.g.m.**, s.303.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/1 Winter 2011

KAYNAKÇA

- ACAR, B., **Mufassal Osmanlı Şeceresi**, (İstanbul ?) 1996.
- AHMET REFİK, **Osmanlı Devrinde Türkiye Madenleri (967-1200)**, İstanbul 1931.
- ALTUNBAY, M., “Klasik Dönemde Osmanlı’da Madencilik”, **Türkler**, C.10, Ankara 2002, s. 791-801.
- ANONİM, **Metalwork and Jewellery, Woodwork**, (basım yeri ve yılı yok).
- ARLI, M., **Beyazır’nda Dövme Bakırcılık**, Ankara 1984.
- ARSEVEN, C.E., **Les Arts Decoratifs Turcs**, İstanbul (1950 ?).
- ARSEVEN, C.E., **Türk Sanatı**, İstanbul 1970.
- BARIŞTA, H. Ö., **Türk El Sanatları**, Ankara 1998.
- BELLİ, O. - KAYAOĞLU, İ. G., **Trabzon’da Türk Bakırcılık Sanatının Tarihsel Gelişimi (The Historical Development of Copperworking in Trabzon)**, İstanbul 2002.
- ERGİNSOY, Ü., “Türklerin İslâm Maden Sanatına Katkıları, Turkish Contributions to the Art of Islamic Metalwork”, **İslâm Sanatında Türkler, The Turkish Contribution to Islamic Arts**, İstanbul 1976, s. 180-204.
- ERGİNSOY, Ü., **İslam Maden Sanatının Gelişimi**, İstanbul 1978.
- ERGİNSOY, Ü., “Maden Sanatı”, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, 2, İstanbul 1997, s. 1138-1147.
- ERUZ, F., **Konuşan Maden, Tombak ve Gümüş Madeni Eserler Koleksiyonu, Gilding Copper (Tombak) and Silver Metalwork Collection**, İstanbul 1993.
- İNAL, G., **Türk İslam Maden Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)**, (basım yeri ve yılı yok).
- İSLİMYELİ, N., **Sanat Terimleri Ansiklopedisi**, C.1-3, Ankara 1973-1976.
- KAYAOĞLU, İ. G., “Bakır Kap Yapım Teknikleri, Dövme Tekniği”, **Folklor ve Etnoğrafya Araştırmaları I**, İstanbul 1984, s. 215-219.
- KUŞOĞLU, M. Z. “Dünden Bugüne Kakma Sanatımız, Kabartma, Çökertme”, **İlgi**, Yıl 21, No:48, İstanbul 1987, s. 32-35.
- KUŞOĞLU, M. Z., “İbrikler”, **İlgi** (Yaz 1992), Yıl 27, S.70, İstanbul 1992, s. 12-15.
- KUŞOĞLU, M. Z., “Milletlerin ve Dinlerin Ortak Mirası, Buhurdanlar”, **İlgi**, S.113 (40. Yıl Özel Sayısı), İstanbul 2006, s. 21-23.
- KUŞOĞLU, M. Z., **Resimli Ansiklopedik Kuyumculuk ve Maden Terimleri Sözlüğü**, İstanbul 2006.
- LEOTTA, N., **Copperbeating a Living Tradition**, Ankara 1985.
- ÖZAY, A., “Maden Sanatı”, **Türk ve İslâm Eserleri Müzesi**, İstanbul (tarihsiz).
- WARD, R., **Islamic Metalwork**, London 1993.
- YÜCEL, E., “Türk İslâm Eserleri Müzesi”, **Sanat Dünyamız**, Yıl 7, S. 20 (Eylül 1980), İstanbul 1980, s. 25-30.

Fotoğraf: 1- İstanbul Türk ve İslâm Eserleri Müzesi (B.1)

Fotoğraf: 2- İstanbul Türk ve İslâm Eserleri Müzesi (B.1)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/1 Winter 2011

Fotoğraf: 3- İstanbul Türk ve İslâm Eserleri Müzesi (B.1)

Fotoğraf: 4- İstanbul Türk ve İslâm Eserleri Müzesi (B.1)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/1 Winter 2011

Fotoğraf: 5- İstanbul Türk ve İslâm Eserleri Müzesi (B.2)

Fotoğraf: 6- İstanbul Türk ve İslâm Eserleri Müzesi (B.2)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/1 Winter 2011

Fotoğraf: 7- İstanbul Türk ve İslâm Eserleri Müzesi (B.2)

Fotoğraf: 8- İstanbul Türk ve İslâm Eserleri Müzesi (B.3)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/1 Winter 2011

Fotoğraf: 9- İstanbul Türk ve İslâm Eserleri Müzesi (B.3)

Fotoğraf: 10- İstanbul Türk ve İslâm Eserleri Müzesi (B.3)

Fotoğraf: 11- İstanbul Türk ve İslâm Eserleri Müzesi (B.3)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/1 Winter 2011

Fotoğraf: 12- İstanbul Türk ve İslâm Eserleri Müzesi (B.4)

Fotoğraf: 13- İstanbul Türk ve İslâm Eserleri Müzesi (B.4)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/1 Winter 2011

Fotoğraf: 14- İstanbul Türk ve İslâm Eserleri Müzesi (B.4)

Fotoğraf: 15- İstanbul Türk ve İslâm Eserleri Müzesi (B.4)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/1 Winter 2011